

Anna Milewska-Młynik

Polska spuścizna na Wschodzie

Niepodległość i Pamięć 22/2 (50), 349-352

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Polska spuścizna na Wschodzie

Nieduża, gdyż licząca 207 stron i niskonakładowa, bo wydrukowana w ilości 500 egzemplarzy, książeczka to kolejne cenne rosyjskie wydawnictwo poświęcone Polakom. Publikacja jest dla nas tym bardziej ważna, że dotyczy ich znaczących osiągnięć, dzięki którym ludzie ci zapisali się na kartach historii Irkucka i okolic. Na jej treść składają się artykuły z międzynarodowej konferencji poświęconej teoretycznemu i praktycznemu wykorzystaniu ustaleń naukowych, dotyczących wkładu polskich uczonych w badanie Wschodniej Syberii i jeziora Bajkał. Sesja odbyła się w 2011 roku w Irkucku, w miejscowości Listwianka (na linii kolejowej Bajkał-Sludianka) i Miczycha (miejsce rozstrzelania uczestników powstania nadbajkałskiego). Drugim celem, dla którego zorganizowano konferencję, było upamiętnienie ważnej, 160. rocznicy powołania Wschodnio-Syberyjskiego Oddziału Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Towarzystwo to utworzono w 1845 roku w Sankt Petersburgu, jako czwarte z kolei na świecie, a jego filie w oddalonych regionach zainicjowano w 1851 roku (w Irkucku i w Tyflisie). Związane z nim były nazwiska Jana Czernskiego, Aleksandra Czekanowskiego, Benedykta Dybowskiego czy Wiktora Godlewskiego, którzy przyczynili

się do rozwoju badań geologicznych, geograficznych, biologicznych i historycznych Syberii. W przedmowie do książki napisano, że „właśnie ocenom tej roli w znacznym stopniu poświęcony jest niniejszy zbiór artykułów” (s. 4).

Konferencja kontynuuje tradycję spotkań naukowych poświęconych tej tematyce. Pierwsze z nich odbyło się w listopadzie 2008, a materiały zostały opublikowane na początku 2011 roku w Sankt Petersburgu, w tomie *Polscy badacze Syberii*. Obecną sesję zorganizowano przy współudziale Konsula Rzeczypospolitej Polskiej. On też przyczynił się do wydania materiałów, będących jej pokłosiem.

W książce zamieszczone są artykuły polskich i rosyjskich uczonych - geografów, historyków, geologów, biologów, zajmujących się naukowym i kulturowym dziedzictwem, które pozostawili polscy badacze. Wnieśli oni zasługi w zbadanie Wschodniej Syberii i jeziora Bajkał nie tylko w XIX, XX wieku, ale też współcześnie.

Wygłoszone podczas konferencji referaty opublikowano w dwóch częściach: w sekcji geografii, geologii i biologii oraz historii, etnografii i kultury. Cieszyła się ona sporym zainteresowaniem, gdyż wystąpiło na niej 27 prelegentów, w tym

6 z Polski. Byli to: Antoni Kuczyński, Siergiej Leończyk, Andrzej Malinowski, Cezary Mądry, Jan Trynkowski, Tadeusz Szczypka.

W książce, będącej zbiorem referatów, jak we wszystkich publikacjach zagranicznych, ważne są wiadomości o autorach. W tomie podano krótkie informacje o większości prelegentów, dotyczące ich stopnia naukowego i miejsca pracy, którym były różne placówki naukowe mieszczące się w Irkucku. Niestety, wadą tej książki, jak też w ogóle opracowań rosyjskich, jest podawanie zamiast pełnych imion, tylko pierwszych liter, co utrudnia identyfikację danej osoby, a czasem nawet jej płci. Za zaletę publikacji uznać trzeba zamieszczenie w trzech językach (także w polskim i angielskim) syntetycznych informacji o poszczególnych artykułach. Dzięki temu mogą się z nimi zapoznać pobieżnie nawet osoby nieznające rosyjskiego. Zresztą same artykuły mówią tylko o najważniejszych treściach, gdyż przeważnie są one kilkunastosekundowe. Wszystkie zostały zaopatrzone w przypisy dotyczące wykorzystanej literatury, a niektóre także w zdjęcia, niestety nie najlepszej jakości.

W tomie znaleźć można referaty intrygujące, jak np. prof. Bolesława Szostakowicza *Jakiej narodowości był Jan Czernski? O problemie*

identyfikacji etnicznej uczestników Powstania Styczniowego na Syberii, w którym autor podważa tezę wysuwaną przez Białorusinów, że wywodził się on z etnosu białoruskiego, czy Tadeusza Szczypka i Inny N. Aloszynej *Analiza porównawcza poddanych negatywnemu działaniu człowieka (zakłóconych w rezultacie antropogenicznej działalności) geostystemów równiny Irkucko-Czeremchowskiej i Górnego Śląska*.

Bardzo interesujące są w książce opracowania dotyczące badaczy u nas prawie nieznanych. O.P. Wińkowska, O.P. Wierszynina i S.E. Pietrow w artykule *Badania polskich uczonych w dziedzinie botaniki Wschodniej Syberii w XIX w.* piszą o unikatowych herbariach, zebranych przez W. Czekanowskiego, J. Czerskiego, W. Księżopolskiego, U. Łagowskiego, F. Karo, W. Szostakowicza, A. Jelenkina, M. Jankowskiego. Czy jednak wszyscy wymienieni przez autorów badacze byli Polakami, pozostaje sprawą dyskusyjną. Z obszerniej, stosunkowo niedawno wydanej książki *Irkuck. Istoriko-krajewiedczeskij słowar* (Irkuck 2011) wiem na przykład, że Władimir Bolesławowicz Szostakowicz urodził się w Tomsku i był skoligacony ze słynną w Irkucku rodziną naukowców specjalizujących się w różnych

dziedzinach. Spośród innych wygłoszonych referatów warto wymienić jeszcze co najmniej kilka. A. P. Demidowicz i N.A. Nikulina oraz J. A. Zular w dwóch artykułach piszą o Witaliju Cz. Drogostajskim, biologu, geografie i badaczu jeziora Bajkał, rzeki Angary oraz górskich jezior Hamar-Dabana, A. W. Dułow o Sybiraku polskiego pochodzenia Nikołaju Francewiczu Sałackim, który w Irkucku był działaczem partyjnym i administracyjnym, O.S. Zacepina i A.M. Mokryj o Władysławie Nikołajewiczu Jaśnickim, pierwszym dziekanie biologicznego Uniwersytetu w Irkucku, prowadzącym obserwacje życia w głębinie wodnej południowej i północnej części Bajkału, Małego Morza i cieśniny Olchońskie Wrota, Wiera W. Kuzniecowa o kolekcji zdjęć fotografa z Irkucka Piotra Adamowa Milewskiego w Irkuckim Obwodowym Muzeum Krajoznawczym, W.G. Szylenkov i Natalia A. Nikulina o profesorze Borysie Aleksandrowiczu Swarczewskim, jednym z założycieli Uniwersytetu w Irkucku, pierwszym dziekanie wydziału fizyko-matematycznego i kierowniku katedry zoologii bezkręgowców. Warto jeszcze wspomnieć o referacie polskiego historyka Jana Trynkowskiego, który przybliży sylwetkę dr Juliusza Stubendorfa. Ten

niemiecki lekarz, absolwent Uniwersytetu w Dorpacie większość życia spędził na Syberii, utrzymując kontakty z polskimi zesłańcami i udzielając im pomocy. Poboczny wątek w książce reprezentuje też ciekawe opracowanie Aleksandra W. Chobdy *Leonard (Leonid) Antonowicz Jaczewski – budowniczy Kolei Transsyberyjskiej*.

W tomie znajdują się też artykuły o dobrze u nas znanych uczonych, takich jak: A. Czekanowski, B. Dybowski, O.M. Kowalewski, J. Czerski. Warto je przeczytać, gdyż dowiadujemy się, jacy polscy badacze znajdują się w kręgu zainteresowań naukowców rosyjskich. Palmę pierwszeństwa należy przypisać J. Czerskiemu, któremu poświęcono 5 artykułów. Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie Jewgienija E. Kononowa *Spuścizna J. Czerskiego i A. Czekanowskiego w dziedzinie geologii Wschodniej Syberii i jeziora Bajkał*. Autor zaproponował w nim m. in. zorganizowanie polsko-rosyjskiej ekspedycji śladami Czerskiego, co mogłoby potwierdzić wartość naukową jego odkryć. Ciekawy jest także artykuł Lilji A. Chawiny, w którym opisuje ona uczonego jako badacza Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Jego pierwsze prace prowadzone w okolicach Kitoja

i Tunki były poważnym wkładem w dorobek tej organizacji. Opracowania dotyczące znanych u nas badaczy warto przeczytać również z tego względu, że ich autorzy korzystali z rosyjskich dokumentów, niedostępnych dla Polaków, można więc wzbogacić swoją wiedzę o ich życiorysach i dokonaniach. Ciekawy jest ponadto punkt widzenia rosyjskich badaczy na dokonania i postawy polskich odkrywców.

W książce pojawia się też wątek ludoznawczy. Sergiusz Leończyk w artykule *Ludwik Niemojowski i jego studia etnograficzne narodów Syberii w drugiej połowie XIX wieku* porusza mało znany temat, zainteresowań pisarza Chakasami i Ewenkami. Opracowanie S.W. Gonczarowej *Etnograficzne studia S. F. Poniatowskiego w dolinie Amuru* poświęcone jest jego badaniom ludów zamieszkujących Wschodnią Syberię, natomiast O.A. Czerniawskaja pisze o udziale polskich zesłańców w kształtowaniu kolekcji etnograficznych muzeum Towarzystwa Geograficznego w Irkucku. Podsumowujący wydzwięk ma opracowanie A. Kuczyńskiego *Stan i potrzeby współpracy polsko-rosyjskiej w dziedzinie badań działalności naukowej Polaków na Syberii*.

Książka na pewno ułatwi nam wyrobienie sobie poglądu na rolę Polaków w badaniach wschodniej części Rosji, a jej lektura wzbogaci naszą wiedzę na ten temat. Szkoda tylko, że jest to niepełny obraz ich wielokierunkowych działań. Nasuwa się przy tym uwaga, że do dnia dzisiejszego ukazało się wiele wydawnictw, artykułów i materiałów pokonferencyjnych i archiwalnych, poświęconych różnym dziedzinom ich zainteresowań. Przoduje tu Irkuck, co jest szczególną zasługą profesora Szostakowicza. Być może w przyszłości wiedza ta zostanie zsyntetyzowana i otrzymamy pełną antologię dorobku naszych rodaków na Syberii. Będzie to tym bardziej cenne, że śladów po Polakach jest tu coraz mniej, a pamięć ludzka jest tu zawodna.

Anna Milewska-Młynik

Wkład polskich uczonych w izuczeniej wostocznoj Sibiri i oziera Bajkał (Wkład polskich uczonych w zbadanie Wschodniej Syberii i jeziora Bajkał). Międzynarodnaja nauczno-practiczeskaja konferencja, redaktorzy: L. M. Korytnyj, B.S. Szostakowicz, N.A. Nikulina, wydawnictwo: IGBOU WPO Ir GSHA, Irkuck 2011